

לאברהם

ויקראו ל'פניו אברהם (בראשית מא, מג)
”זה יוסף שהוא אב בחכמה” (רע”)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ”ל

פרשת כי תצא תשפ”ה • שנה ה' - גליון ר”מ • מכון ”אוהבי תורה” להוצאת ספרי רבינו זי”ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

אוצרות יוסף דרוש

ויהפך ד' אלקים לך את הקללה לברכה (כג, ו).

בכח האחדות הקללות בטלים

בפרק חלק (סנהדרין קה), מברכותיו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו, ביקש לומר שלא יהיו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות - 'מה טובו אהליך יעקב' (במדבר כד, ה) כו', וכולם חזרו (כל ברכותיו חזרו לקללה), חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות, שנאמר (דברים כג, ו) 'ויהפוך ד' אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ד' אלקיך', 'קללה' - ולא קללות, עכ”ל הגמרא.

והעניין, דהונח דבר אחד שלא נאבד חלילה על ידי הקללות, ועל כן הונח בית הכנסת ובית המדרש שמאחדים את אנשיהם, ועל ידי שמתאחדים ממילא כל הקללות בטלים, כי כשישראל מאוחדים אין דבר רע יכול לשלוט בהם - 'חבור עצבים אפרים הנח לו' (הושע ד, יז; עיי' ב”ר לח, ו) ודו”ק היטב.

מילי דאבות

פנינים על פרקי אבות

גליוני הש”ס אבות

להקדים לשכור עני וישראל לשימוש הבית

ויהיו עניים בני ביתך (פ”א מ”ה).

עניין בבא מציעא (קיא), ההוא מיבעי ליה להקדים עני לעשירי. ענין שם דנלמוד מקרא, שאם יש לו לשכור פועלים ובאין עניים ועשירים - העניים קודמין, ענין שם. ופשוט דהוא דין בכל משמשי הבית, העניים קודמין לשוכרין לזה.

ואולם בבבא מציעא (ס; משמע קצת דכוונת המשנה דכאן 'ויהיו עניים' כו' הוא לאפוקי עבדים כנענים, ענין שם [דאיתא שם: ההוא עבדא סבא דאזל צבעיה לרישיה ולדיקניה (שהיה זקנו לבן וצבעו שחור ונראה כחור, רש”י), אתא לקמיה דרבא, אמר ליה, זיבנן (קנה אותי לעבד, וכנעני היה). אמר ליה, יהיו עניים בני ביתך (טוב לי לפרנס עניי ישראל וישמשוני)].

הוא לא תעשה ממש מן התורה. וענין שם (ד”ה ולפי) כמה דברי חידוש, ומהם, דגם בהרוגי עכו”ם בארץ ישראל יש לאו ד’לא תלין’, זולת למאן דאמר (ראה בבא מציעא קיד-) דמות עכו”ם גם במגע אין מטמא, יש לומר דלית ביה משום 'ולא תטמא את אדמתך', ענין שם. וענין ירושלמי נזיר פרק כהן גדול (פ”ה ה”א), דמוכח משם לכאורה דאין לאו ד’לא תלין’ בעכו”ם לכולי עלמא, ענין שם, וחידוש שלא הביאו.

וענין עוד בשו”ת רדב”ז (ח”א סימן שיא) דכתב, דלאו ד’לא תלין’ וגו’ הוא בכל מת, מה שאין כן עשה ד’כי קבור תקברנו ביום ההוא’ הוא רק בהרוגי בית דין, ענין מה שכתב שם בטעם הדבר.

וענין חידושי רמב”ן שבת (קלט: ד”ה הא) שכתב: ולפי דעתי, הוצאת מת לקבורה כהוצאת אבנים לבניין, שאין לומר בו 'מתוך' (ראה ביצה יב), משום דלא שייך בו צורך היום כו'. ועוד, שאין 'מתוך' אלא בהנאת כל נפש, והרי אין כאן נפש, עכ”ל.

וצריך לומר כוונתו, במת ביום של יום טוב שני, דאי משום 'לא תלין' הרי יוכל לקוברו בליל מוצאי יום טוב. ואולם אם נאמר דמצות עשה ד’כי קבור תקברנו’ הוא 'ביום ההוא' דייקא, אם כן שפיר הוי צורך היום מפאת העשה, והרי זה הנאת החיים שמקיימין מצות עשה ד’כי קבור תקברנו ביום ההוא'. וענין עוד שו”ת משפטים ירשים (ח”א סימן רכו).

גליוני הש”ס כתובות מ.

ופרשו השמלה לפני זקני העיר (כב, יז).

’פרשו השמלה’ - בירור שאין בו דופי וגמגום

בכתובות (מו), 'ופרשו השמלה', מלמד שבאין עדים של זה ועדים של זה, ובוררין את הדבר כשמלה חדשה.

כדמיון זה בסנהדרין (קב), 'והוא מתכסה בשמלה חדשה' (מלכים א יא, כט) כו', מאי 'כשמלה חדשה', אמר רב נחמן, 'כשמלה חדשה', מה שמלה חדשה אין בה שום דופי - אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי, ופירש רש”י: גמגום. וכן כאן הפירוש, שבוררין הדבר בירור גמור שאין בו שום דופי וגמגום.

גליוני הש”ס סנהדרין ע.

אין משכחת לה אכילה טבל בן סורר ♦ אם מתחייב על יין קרוש

ואמרו אל זקני עירי בגנו זה סורר ומרה וגו’ זולל וסבא (כא, ס).

בסנהדרין (ע), אכל טבל ומועשר ראשון שלא נטלה תרומתו, ומועשר שני והקדש שלא נפדו וכו', אינו נעשה בן סורר ומורה.

בחיידושי הרמ”ה (שם ד”ה מתניתין) כתב דטעות הוא, דאי בבשר - ליקא טבל ומועשר, ואי ביין - שתה מיבעיא ליה, עכ”ל. ויש לומר דאגררא דכלהו נקט גם הכא 'אכל', ושפיר שתיית יין בכלל, דשתיה בכלל אכילה (יומא עו). מיהו אין מבורר אם גם בלשון חכמים שתיה בכלל אכילה, ענין בבא בתרא (קמו), אכל - תנן, שתה מאי. וענין מה שכתבתי על הגליון קידושין (לא: ד”ה מאכיל).

ויש לומר עוד, דאגררא דכלהו נקט 'אכל', ומשכחת ליה ביין קרוש, ענין סוכה (יב). וממילא נדע דגם בסתם יין הדין כן, רק אילו לא היה לו מציאות, לא היה לו לנקוט דבר שאינו משום גררא, ומה שאין כן עתה דיש לו מציאות ביין קרוש וכו”ל.

אולם יש להסתפק גם כן, אם מתחייב לגמרי איין קרוש אפילו אינו טבל, ואי מיקרי 'סובא' בהכי, דאולי לשון 'סובא' שייך רק בשתיית יין רפוי, ונזכרתי דבתוספות שבועות (כג, ד”ה שכה) נסתפקו, דין קרוש אין ראוי לאכילה, רק שורין אותו במים ששותין, ענין שם. ואולם בש”ס שבת (עו) לא משמע הכי, רק דאוכלין אותו בעיניה, ענין שם.

גליוני הש”ס סנהדרין מ.

’לא תלין’ במת גוי ♦ עשה ד’קבור תקברנו ביום ההוא’ רק בהרוגי בית דין ♦ מת ביום של יום טוב שני ♦ לאו ד’לא תלין’ במת בלילה

לא תלין נבלתו על העץ פי קבור תקברנו

ביום ההוא וגו’ ולא תטמא את אדמתך (כא, ג).

בסנהדרין (מו), כל המלין את מתו עובר בלא תעשה.

ענין שו”ת חות יאיר (סימן קלט ד”ה ולולי), דנסתפק אם

(א) איסורי אכילה שנמנו בסנהדרין שם.

(ב) כמה מקורות מש”ס ופוסקים דשתיה בכלל אכילה.

(ג) דאיתא התם: 'זאימא יין קרוש הבא משניר (שאפשר לסכך בו), שהוא דומה לעיגולי בלילה'.

(ד) וז”ל: 'דבשלמא הרוגי בית דין היו דנין אותם בבקר (ראה זוה”ק משפטים קכב), ויש שהות ביום לקבורם, ואף על גב דלכתחילה היו משהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה כדי שלא יתשלו כל היום, כדנתיא בברייתא (סנהדרין מו), מכל מקום בעוד היום היו קוברין אותו, ודודאי לא היו עוברים על עשה ד’קבור תקברנו ביום ההוא’ אבל במיתה איפשר שימות סמוך לשקיעת החמה, ואי אפשר לקיים בו 'כי קבור תקברנו ביום ההוא', ואף על גב דאיפשר שימות סמוך לעמוד השחר ואין מתקיים בו 'לא תלין', הא לא קשיא, שמתקיים בו לא תלין בלילה של מחר, אבל ביום ההוא אינו מתקיים, ומשום

והיינו שלא לעבור עליו ב’בל תלין’, אבל מצות עשה לקוברו ביום המיתה, וכמו שאמר הכתוב 'כי קבור תקברנו ביום ההוא', וכן פסק **הרמב”ם** ז”ל בפרק ט”ו מהלכות סנהדרין (ה”ח), ענין שם, מבי”ן (ולשון הרמב”ם ז”ל קצת ששה, דפתח בעשה וסיים בבלא תעשה, רבי”ף לקוברו בלילה, דליה אינה אלא בעמוד השחר, ונדקיימא לן התם דאם קדש ידיו ורגליו ביום אין צריך לקדש בלילה”.

(ו) ראה **אוצרות יוסף** דרוש ו פסקא י: 'הנה עתה בעונינו אין לנו בית המקדש, אך יש לנו עדיין בית הכנסת ובית המדרש - 'מקדש מעט' (יחזקאל יא, טז; ענין מגילה כט), שמאחד את המתפללים בתוכו, שמתוועדים יחד תמיד בבוקר ועברת בתפלה, ונעשים ידידים ואוהבים זה לזה, כטעם הכתוב תהלים (פד, א) 'מה ידירות משכנותיך ד' צבאות', כלומר, הבית הכנסת דהוא מקדש ומשכן מעט - מה ידירות ואהבה הוא פועל לבאים ומתפללים בתוכו, ועל כן ראוי למתפללים יחד שיהיה שלום ביניהם ויהיו אוהבים זה לזה”.

לא יבא עמוזי ומוזאבי בקהל ד' (כג, ד). קבלת גרים אחר שבלבל סנחריב האומות

~ מתוך: בית האוצר מערכת ב כלל ט ~

הדברים כאחד. כהך ד'גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין' דכתבו תוספות כתובות (יא. ד"ה מטבילין) דאף דאין זכיה לעכו"ם, מכל מקום כיון דעם הגירות יחד נעשה ישראל, שפיר אית ליה זכיה דבאין כאחד, ואם כן הכא נמי דכוותה, וכמובן.

בזמן הזה אין כלל חיוב לקבלו קודם שנתגייר

ולפי זה נראה, דהני מילי אם מקבלין אותו שפיר עושין כדין, אבל חיוב לקבל שפיר אינו מעתה, דהא כשכא להתגייר עדיין עכו"ם הוא באמת, ובעכו"ם הא לא אזלינן בתר רובא, ויש לספק שמא הוא מזרע עמלק ואין חיוב לקבל כלל, ורק דכשמקבלים ומגיירים אותו עושין כדין - כיון דעם הגירות נעשה ישראל ואזלינן בתר רובא, ותו אין לספק שמא הוא מזרע עמלק, אבל כל זמן שאין מתגייר - דהוא עכו"ם ולא אזלינן ביה בתר רובא - שפיר אין חיוב לגיירו, ודו"ק היטיב מאוד.

ועל כן בתורה שפיר נאמרה מצות קבלת גרים, דמצות התורה הרי קאי אקודם שבילבל סנחריב - ועל עיקר הדין היכא ידיענין שאינו מזרע עמלק, ואז שפיר מי שאינו מזרע עמלק יש חיוב לקבלו, ומי שהוא מזרע עמלק אסור לקבלו. ומה שאין כן עתה דעלה סנחריב וביבלל כו', לכן שפיר בכולם אין חיוב עוד מספק שמא הוא מזרע עמלק, ואם מקבלים ומגיירים - בכולם עושין כדין, כיון דעם הגירות יחד נעשה ישראל ואזלינן בתר רובא ומברר הרוב שאינו מזרע עמלק, ודו"ק היטיב.

יש מצוה של רשות לקבלו - לא חובה

ואולם, נהי דלא קשיא ממצות קבלת גרים הכתובה בתורה, מכל מקום עדיין צריך עיון מהך דיבמות (מז:), קיבל מלין אותו מיד, מאי טעמא, שהיי מצוה לא משהינן, ושם קאי אומן הזה אחרי שעלה סנחריב וביבלל כו', ועם כל זה קרי ליה מצוה.

ויש לומר, דהכוונה למצוה של רשות, דכשמקבלים הא עושין כדין, וחשוב גם מצוה, כיון דעם הגירות נעשה ישראל ואזלינן בתר רובא, ואומר הרוב שאינו מזרע עמלק, ומי שאינו מזרע עמלק הרי מצוה לקבלו, ואם כן תו מעשה הגירות שמגיירין אותו הוי ליה מעשה מצוה ממילא, וגם מצוה כזאת כשרוצין לעשותה אין לשהותה - ושייך ביה גם כן שהיי מצוה לא משהינן. אבל עם כל זה חיוב לקבל אינו, כיון דמתחלה עדיין עכו"ם הוא ולא אזלינן בתר רובא, והוא רק מצוה של רשות, ככל טובי מצוות של רשות דעניינן כן, דאין חיוב לעשות המעשה ואם עושה הוא מעשה מצוה, וכמו שהארכתי במקום אחר (ראה גליוני הש"ס פסחים לח. ד"ה בפסח: ציונים לתורה כלל כה), ועל כן על כל פנים כיון דליכא חיוב לקבל, שייך שפיר מי יימר דמזדקי כו', ובאתי רק להעיר, עד כאן לשונינו בחידושינו שם.

הספק הוא לבית דין ולכן הולכים אחר הרוב

וגוף ההערה דאין מקבלין גרים, ניוחש שמא הוא מזרע עמלק - אי נימא דבבן נח לא אזלינן בתר רובא. יש לומר בפשיטות, דאפילו אמרינן כן בבבן נח כו', מכל מקום כאן דהספק אל הבית דין הישראלי אם לקבלו או לא, הוי ליה הדין לגבי ישראל, ולכן שפיר אזלינן בתר רובא. ויש עוד לדון בזה, ואין להאריך יצן כתבתי עיקר הדברים רק דרך פלפול.

(ד) שאמר: "כבר עלה סנחריב מלך אשור וכלכל את כל האומות... וכל דפריש מרובא פריש". ועיי' גליוני הש"ס ברכות שם ד"ה וכו', שהקשה גם כן: "למאן דאמר (בבמות קט) דחיישינן למיעוטא, ניוחש בכל גר שמוזרע עמלק הוא, ואין מקבלין גרים... ואולי זרע עמלק הם מיעוט שאינו מצוי - דלכולי עלמא לא חיישינן ליה, ורק עמו ומואב דהם אומות שלימות הוו מיעוט המצוי".

(ה) שכתב: "...הלכה למשה מסיני - הא דסמנינן ארובא אפילו היכא דאפשר אי נמי, 'אחרי רבים להטות' משמע בין רובא דאיתיה קמן בין רובא דליתיה קמן, דמאי שנא האי מהאי".

להזדקק, דהא מצוה לקבל גרים (ראה יבמות מז:). ועיי' ספר **זהר הרקיע** להתשב"ץ (תרוז כח ד"ה ולאח"כ).

ונראה על פי המבואר ב**ילקוט** שמואל ב' (רמז קמא ד"ה ויאמר) דאין מקבלין גרים מזרע עמלק, עיין שם. וכן הוא במדרשות בכמה דוכתי (ראה מכילתא פרשת בשלח פרשה ב אות ג; פסיקתא רבתי יב, ט ד"ה ויחלש). ואם כן לפי המבואר בברכות (כח). ובכמה דוכתי (ידיים פ"ד מ"ד; יומא נד.) דעלה סנחריב וביבלל את כל העולם כו', עיין שם, אם כן לכאורה איך מקבלין גרים כלל, ניוחש שמא הוא מזרע עמלק. וצריך לומר, דאזלינן בתר רובא, עיין ברכות שם.⁷

ואולם לפי מה שדנו **האחרונים** (שו"ת נודע ביהודה אה"ע תנינא סימן מב ד"ה הנה; שו"ת חתם סופר יו"ד סימן ט

ד"ה ועדיין), דבבני נח לא אזלינן בתר רובא, דרוב נלמד מ'אחרי רבים' (שמות כג, ב), וברובא דליתא קמן אפשר דהוא הלכה למשה מסיני - עיין רש"י חולין (יב. ד"ה פסח).⁷ ועל כל פנים הא כל התורה לישראל ניתנה ולא לעכו"ם (סנהדרין נט.), ועל כן לא מהני רובא בעכו"ם, ואם כן עדיין הערתנו במקומה עומדת.

דין אזלינן בתר רובא בא אחד עם הגירות

וצריך לומר, דכיון דכשמתגייר נעשה ישראל, ובישראל הא אזלינן בתר רובא, לכן שפיר מקבלין, דעם הגירות יחד הוי ליה ראוי להתקבל, כיון דעמו יחד נעשה ישראל, ובישראל אזלינן בתר רובא, ובאין

זכין לגר קטן מדין באין כאחד

בתוספות סנהדרין (סח: ד"ה קטן) כתבו וז"ל: ואם תאמר, היאך נתגייר (גר קטן, עיין שם בסוגיא)⁸, כי אמרינן נמי דקטן אית ליה זכיה מדאורייתא, הני מילי ישראל, אבל עכו"ם אמרינן באיזהו נשך (בבא מציעא עב.), דכיון דלא אתי לכלל שליחות - לית ליה זכיה אפילו מדרבנן.⁹ ומיהו הא לאו קושיא היא, דאם כן תיקשי לו, כל גרים היאך מטבילין אותו, אלא כיון דזכייתו וידו באין כאחד שאני, עכ"ל.

וסברת התוספות בזה, דענין הגירות הוא שהבית דין זכין לו (ראה כתובות יא.), ואף דעכו"ם אין לו זכיה, מכל מקום כיון דעם הגירות יחד נעשה ישראל - באין הדברים כאחד.

ואולם במסקנא מסקן שם התוספות, דאין ענין הגירות זכיית הבית דין עבורו, רק הוא זוכה בעצמו, עיין שם שכתבו במסקנא: ונראה דזכייה דגירות לא דמי לשאר זכויות, דמה שבית דין מטבילין אותו, אינם זוכין בעבורו, אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו, שנעשה גר ונכנס תחת כנפי השכינה, עכ"ל.

ועיין עוד תוספות כתובות (שם ד"ה מטבילין), דכתבו גם שם בזה סברא דבאין כאחד, עיין שם אהך (שם) דגר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, דזכות הוא לו, וז"ל: ותימא, דהא זכיה הוי מטעם שליחות כו', ואם כן היאך זכין לקטן, והלא אין שליחות לקטן, כדאמרינן באיזהו נשך (עא:). ועוד, דאכתי עכו"ם הוא, ואמרינן התם (עא: עב.). דקטן דאתי לכלל שליחות - אית ליה זכיה מדרבנן, עכו"ם דלא אתי לכלל שליחות - אפילו זכיה מדרבנן לית ליה. ונראה לר"י, דהכא נמי דזכין לו מדרבנן, כדאמרינן התם דקטן אית ליה זכיה מדרבנן, ואף על גב דאכתי עכו"ם הוא, הא אתי לכלל שליחות (אחר שיתגייר). אי נמי, כיון דבהך זכיה נעשה ישראל - הוי ליה כישראל גמור לענין זכיה. ואם תאמר, היכי הוי גר מדרבנן ושרינן ליה בבת ישראל כו', הא מן התורה עכו"ם הוא כו'. ולפי ספרים דגרסינן בבבא מציעא (עב.) זכיה מיהא אית ליה, ולא גרס 'מדרבנן', ניוחא, דמצי למימר דאית ליה זכיה מן התורה, ועכו"ם קטן כיון דבא להתגייר - חשבינן ליה כישראל קטן, עכ"ל.

והיינו גם כן, דאף דאין זכיה לעכו"ם, מכל מקום, כיון דעם הגירות נעשה ישראל - הזכיה והישראליות באין כאחד, ושפיר אית ליה זכיה, ונעשה שפיר ישראל על ידי כן.

מדוע לא חיישינן בכל גר שמא הוא עמלק - הא בבני נח לא אזלינן בתר רוב

ובחידושי לקידושי (סב:) אהא דאמר שם בגירות, מי יימר דמזדקי ליה תלתא, כתבנו גם כן מענין זה, וז"ל שם: לכאורה תמוה, דהא בית דין מחויבין

(א) דאיתא שם: "... קטן אינו מוליד, שנאמר (במדבר ה. ח) 'אם אין לאיש גואל, וכי יש לו אדם בישראל שאין לו גואל, אלא בגזל הגר הכתוב מדבר, ואמר רחמנא איש' - איש אתה צריך לחזור עליו אם יש לו גואל' ואם לאו, קטן אי אתה צריך לחזור עליו, בידוע שאין לו גואל'." וברש"י שם סט. ד"ה ואמר "... אבל קטן גר, מוסתמא גזל שלו שנשבע עליו ישראל לשקר - לכהן הוא, בידוע שאין לו גואל'."

(ב) ובית דין מגיירים קטן מדין זכיה, כמבואר בגמרא בכתובות יא. המובא בסמוך.

ישנות חרצים

מכתבי הלומדים עם הארות ומשא ומתן במשנת רבינו

בס"ד

לכבוד כל העוסקים בעבודת הקודש כל אחד בשמו יבורך

י"ש כוחכם על הגליון הנפלא בכל שבוע.

בגליון פרשת מטות עמוד ג' הבאתם מציונים לתורה (כלל לב) שהביא שם דברי הכלי יקר (פרשת מטות ל, ג ד"ה לא) **והדברי חיים** "להגאון הקדוש מצאנו ז"ל" (שם עמוד רכז ד"ה א), שמה שיש לחכם כח להתיר נדרים ושבועות, הוא משום שכל מה שאדם עושה על דעת חכמים הוא עושה, וגם הנדרים שנודר על דעת חכמים הוא נודר, ועל כן יש כח לחכם לעקור נדרו למפרע.

שמעתי פעם מדרשן שהסמך לזה את ויכוחו של פינחס עם יפתח מי ילך למי כדי להתיר נדרו על בתו, כמבואר בתענית (ד), דעל כן לא רצה פינחס ללכת אצל יפתח להתיר נדרו, כיון שיפתח לא רצה להיכנע אליו, אם כן אי אפשר להתיר מכה הסכרא שכל מה שאדם עושה על דעת חכמים הוא עושה, שהרי אינו נכנע אליו, ובוודאי לא עשה הנדר על דעתו, ואפשר לומר שעל כן גופא לא הלך יפתח אצל פינחס כיון שידע בנפשו שאינו נכנע אצלו ואינו עושה על דעת פינחס, על כן גם אם יכניע את עצמו וילך עכשיו אצל פינחס להתירו לא יהיה מותר שהרי לא עשה הנדר על דעת פינחס [ראה ספר בגדי אהרן (תאומים) סוף פרשת חיי שרה (ד"ה והואיל) בשם גאון אחד שביאר כן, ובספר יד יקותיאל (עדיין בכתב יד) פרשת מטות הביאו גם כן].

יחזקאל פריעדמאן - אנטווערפן

לכבוד מכון אוהבי תורה המדפיס מחדש ספרי הגאון רבי יוסף ענגיל, זכותם גדול מאוד בזה להפיץ תורת הגאון הגדול והקדוש, ועבודתם מפליאה עין כל רואה.

הנני כותב הערה ויסוד חדש לפי דברי רבי יוסף ענגיל מה שחשבתי כשעיינתי בספר **ציונים לתורה** החדש, ותן לחכם ויחכם עוד.

בספר ציונים לתורה (כלל לח פסקא עג-עו) כתב, בענין שתי קדושות המתאחדות כאחד, שהוא כאחד ממש, וכגון חנוכה ושבת ראש השנה ושבת וז"ל (פסקא עג-עו): ועיין עוד בש"ס שבת (כד), איבעיא להו, מהו להזכיר של חנוכה במוספין (בתפלת מוספין דשבת וראש חודש שבתון ימי חנוכה, מהו להזכיר על הנסים בהודאה, מי אמרינן), כיון דלית ביה מוסף בדידיה, לא מזכרינן (כיון דבתוכה אין תפלת מוסף, וזה המוסף רק משום שבת וראש חודש הוא בא, אין להזכיר בו של חנוכה), או דילמא יום הוא שנתחייב בארבע תפילות, עכ"ל הגמרא.

ויש לומר גם כן, שזהו עניין האיבעיא. דכיון דיש אל היום שתי קדושות - קדושת שבת וקדושת חנוכה, על כן מיבעיא ליה לומר דהקדושות מצטרפות ומתחברות יחד להעשות קדושה אחת גדולה, ועל כן אין לחלק בו בין תפלה לתפלה, ולומר דתפלות ערבית שחרית ומנחה באים גם בשביל קדושת החנוכה, ותפלת

מוסף באה רק בשביל קדושת השבת לבד, ואין להזכיר בה של חנוכה, דזה אינו, שהרי שתי הקדושות האלה אשר אל היום - קדושת השבת וקדושת החנוכה, הלא נתחברו יחד ונעשו קדושה אחת גדולה, ונמצא שאין אל היום מעתה - רק קדושה אחת אשר יש לה ענין החנוכה והשבת גם יחד, ואם כן שפיר יש להזכיר בו את השבת ואת החנוכה שתיהן גם יחד בכל תפלותיו, וזהו שאמרו 'יום הוא שנתחייב בארבע תפלות', רצה לומר, דאין כאן רק יום אחד הקדוש קדושה אחת, ומחייב כל הארבע תפלות גם יחד, ודו"ק היטב מאוד.

ועוד מצאתי סברא זו נזכרת, דכשיש שתי קדושות ליום אחד, הם מצטרפות יחד ונעשות קדושה אחת. והוא **ברבינו יונה** ברכות פרק שלשה שאכלו (לו. מדפי הר"ף ד"ה אמר), דאהא דאמרינן שם (ברכות מט: עיין ר"ף שם), רבי אומר אין חותמין בשתים, איתביה לוי לרבי, מקדש ישראל הזמנים, ישראל דקדשינהו לזמנים. מקדש ישראל וראשי חדשים, ישראל דקדשינהו לראשי חדשים. מקדש השבת וישראל הזמנים וראשי חדשים, אמר ליה, חוץ מזו, ומאי שנא, הנך כל חדא וחדא באנפי נפשה כתיבא, אבל הכא הא בהא תליא.

וברבינו יונה וז"ל: ורבינו אפרים הספרדי ז"ל פירש ד"הא בהא תליא' רצה לומר, אף על פי שגראה כשני עניינים, כיון ששתי הקדושות באין בזמן אחד, כמו קדושה אחת הוי, ולפיכך חותם בשתיים, עכ"ל ז"ל. והרי מפורשת סברא הנ"ל, דשתי קדושות שבזמן אחד, מתחברות ומתאחדות יחד ונעשות קדושה אחת, ועל כן לא חשיב חתימה בשתים, כי הלא שתיהם אחת הנה, כיון שנתאחדו הקדושות ונעשו אחת וכו"ל.

והנה אם נאמר כן - דשתי קדושות שבזמן אחד, מתחברות ונעשות קדושה אחת גדולה, אם כן הרי בטלה איפוא סברתנו הנ"ל (שם פסקא סח), דיום טוב של ראש השנה שחל בשבת יש לאסור בו התקיעה טפי מכשהוא חל בחול, משום דכשחל בשבת הוי ליה עמוד וחטא בקדושת השבת בשביל שתזכה בקדושת היום טוב, מה שאין כן כשחל בחול דהחטא והזכות בקדושה אחת וכו"ל.

דזה אינו, דהרי גם כשחל בשבת, אין כאן שתי קדושות נפרדות כלל, שהרי נעשו שתייהן קדושה אחת לגמרי - האוסרת עשיית המלאכה ומחייבת היא עצמה מצות התקיעה, וכך דזבחים (צא) ושבת (כד). דאמרינן דראש חודש שחל בשבת נעשות הקדושות קדושה אחת המחייבת היא עצמה מוספי השבת ומוספי הראש חודש גם יחד, וכן חנוכה שחל בשבת, נעשות הקדושות קדושה אחת המחייבת היא עצמה כל הארבע תפלות גם יחד. ואם כן גם בנידון דידן דכוותה, אין כאן כלל איפוא עמוד וחטא בקדושה זו בשביל שתזכה בקדושה אחרת, כיון שאין הקדושות נפרדות, רק מתאחדות יחד, והם קדושה אחת לגמרי אשר בה החטא וגם בה הזכות. עכ"ד רבינו הגאון ז"ל, ועיין שם באריכות גדול.

ויש להעיר בזה על החשק שלמה מסכת מעילה (י: ד"ה ר"א) במשנה, רבי אלעזר ברבי צדוק אומר, נוהגים היו הזקנים שנהנים ממנו בלולביהן, וז"ל: הנה כבר העירותי בהגהות שלי על מסכת סוכה (כט:), דלדעת התוספות שם (ד"ה בעינן) דבמקדש בעינן כל שבעה 'לכם' (ויקרא כג, מ), היאך היו יוצאין בה ידי ערבה שבלולב, הא בעינן 'לכם' דיהא בו היתר הנאה, והרי אסורה בהנאה קודם שנוקפה (ראה סוכה מה), מצד שהוקצה למצותו.

[וכתבתי שם ליישב על פי דברי השער המלך ז"ל (הלכות לולב פ"ה ה"ב ד"ה ולע"ד נראה) דבכל דבר

שמוטר בהנאה לאחר זמן שפיר מקרי 'לכם'. ומה שתמהתי שם על ה**שיבת ציון** (סימן טז) דלא הביא סברת השער המלך הנ"ל, הנה לא עיינתי יפה בשו"ת הנ"ל, דבאמת בסוף דבריו הרגיש מסברא הנ"ל משמיה דנפשיה, וכתב דיש להסתפק בזה, אבל לא הביא מדברי השער המלך הנ"ל שכתב בפשיטות דבכהאי גוונא מקרי 'לכם'.

וכעת נראה לי דיש לומר עוד, כיון דאינה אסורה בהנאה רק מצד שהוקצה למצות ערבה שבמקדש, והם נטלו למצות ערבה שבלולב, הכל כחד מצוה חשיב, ושפיר מקרי 'לכם', דהא זולת המצוה היא מותרת בהנאה. והא למה זה דומה, ללולב וארבע מיניו ביום טוב הראשון הגם דלאחר שיצא בו הוקצה למצוה ואסור בהנאה, ואף על פי כן יכול ליתן אחר כך במתנה על מנת להחזיר ולצאת בו, וכמו דמצינו ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה בסוכה (מא:), דלאחר שנטלו רבן גמליאל ויצא בו, נתנו לרבי אלעזר בן עזריה וכו'. ואפשר דאותם הזקנים שאמר רבי אלעזר בן צדוק היינו רבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא שהיו באין בספינה, ובשבת (קכב). קרא אותן בשם זקנים, והם היו גם בזמן הבית כידוע ולשיטתייהו אזלי בזה.

ועוד נראה לי, דעל כרחק צריך לומר דהכל כחד מצוה חשיב, דאם לא כן היאך היו רשאים ליטלו למצות לולב, הא נראה כמבטל מצוה ראשונה, וכמו שכתב הר"ן בשבת בפרק במה מדליקין (ט. מדפי הר"ף ד"ה הלכות), דאף דמדליקין מנר לנר, היינו מנר חנוכה לנר חנוכה אבל מנר חנוכה לנר של שבת או לנר מצוה אחרת אסור, משום דנראות כמבטלות זו את זו [ובפרט למה שכתב החתם סופר באורח חיים (סימן קפד), דמה שאסור בהנאה מצד שהוקצה למצותו שפיר מקרי 'לכם', דהא כל איסור הנאה שלו הוא מצד בזיון, דאבוהו דכולהו 'דם' (ראה שבת כב), ולצורך מצוה ליכא בזיון, והלכך שפיר מקרי 'לכם' דהא יכול להנות בו לזכר מצוה, עיין שם. ואכן דבריו הוא נגד דברי הר"ן הנ"ל, דסבירא ליה דגם למצוה אחרת אסור. ועיין בשולחן ערוך אורח חיים (סימן תרעד סעיף א) שכתב בשם ספר התרומה (סימן רכט) להיפך, דמותר להדליק לנר מצוה אחרת, וצריך עיון. ובחידושי הארנאי בזה אי יש לדמות זה לפלוגתא אי מצות מבטלות זו את זו או לא ואין כאן מקום להאריך, ע"כ דברי החשק שלמה.

ולפי רבי יוסף ענגיל יש לומר, שמצות ערבה של המקדש ושל הלולב מתאחדות כאחד, כיון ששניהם באים משום עצם היום של סוכות, וכמו כן בנידון שו"ת חתם סופר שכתב, שאפשר ליטול מאתרוג של הסוכה לארבע מינים, גם כן אין בו משום מצות מבטלות זו את זו, כיון ששניהם מתאחדות כאחד ששרשם בחג הסוכות, ודברי הר"ן שאסור להשתמש בנר חנוכה למצוה אחרת, יש לומר, שאין כוונתו להדלקת נרות שבת, וכמו שלמד החשק שלמה, כיון ששבת וחנוכה מתאחדות כאחד, אלא כוונתו רק ללימוד התורה אור ושאר מצוות, ואין מחלוקת בין הר"ן לחתם סופר, וכמו שהקשה החשק שלמה, ודו"ק היטב בזה, כי הוא סברה חדשה, ויש הרבה להאריך בזה מתי אומרים מצוות מבטלות זו את זו ומתי לא לפי רבי יוסף ענגיל, וליישר הדברים. ועיין בליקוטי הערות בחתם סופר שם (אות ג), ולפי הנ"ל יש הרבה לדון בדבריהם.

והשם יתברך ישלח לכם רוב ברכות, ותזכו לסייעתא דשמיא להדפיס עוד ועוד מספרי הגאון ז"ל, כי באמת דבר גדול עשיתם בזה, וזכותו הגדול יעמוד לכם ולזרעכם אחריכם כל הימים.

יצחק אייזיק נחום אונגר

שלהי אלול תרע"ג. רבינו שוהה במרחץ קרעניץ ומתבקש על ידי ראשי 'אגודת ישראל' היושבים בפרנקפורט להסכים על ספר התקנות של האגודה כהכנה לכנסיה הגדולה הראשונה. רבינו עובר על התקנות ומסכים עליהם, כאשר מפרט במכתבו ששלח להם בין יום הכיפורים לסוכות תרע"ד:

ב"ה יום ג' הברכה, מא"ה ברכות [=תרע"ד]
לפ"ק, קראקא

אל כבוד האלופים והקצינים חורים וסגנים, נדיבים ושועים, אנשי השם היראים ושלמים, העומדים בראש "הוועד הזמני" לאגודת ישראל בק"ק פראנקפורט א.מ. [=על המיין]

אחרי דרישת שלום כבודכם הרם והנישא, **את הצעתכם לספר התקנות של "אגודת ישראל" השגתי לנכון בקרוב לפני ראש השנה העבר, בהיותי אז במרחץ קרעניץ, והנני בזה להודיעכם כי עברתי בין בתריו בתשומת לב ולא מצאתי בם מגרעת;** והאמת כי לדעת פרטי התקנות והסדרים הנחוצים בדיוק הגמור אי אפשר כלל בלי משא ומתן בזה פנים אל פנים בהכנסיה הגדולה הראשונה שתהיה אי"ה מכל המדינות שידונו על זה כפי עניני כל מדינה ומדינה והתייחסותן זו לזו, ואך אז אפשר שיבוררו ויתלבנו הדברים היטב...

הלא כה דברי ידידכם החותם בהוקרת כבודכם וערככם הרם והנישא, ומברככם בקבלת החג הבע"ל בשמחה.

הק' יוסף ענגיל

יכול (ראה גמרא שם), כל אחד מה שהיה עושה בכחו, הרי איננו מכח השני, רק בכח עצמו הוא עושה, אלא דכחו קלוש, ולא היה אפשר למלאכה להעשות על ידי כחו זה לבד, רק על ידי כח שניהם, אבל העושה על כל פנים מה שהוא עושה בכחו, הנה הוא על ידי עצמו, לא על ידי השני.

ומה שאין כן ביחיד שעשה בהוראת בית דין, אזי כל מעשהו הרי הוא רק בכח הבית דין, דלולי הוראתם הרי לא היה עושה כלל, לכן עיקר המעשה מתייחס רק לבית דין - לא לו. ולחייב את הבית דין לבד גם כן אי אפשר, דסוף סוף הרי היה רק הוראה ודיבור מצדם, ולגבי חטאת 'לעשות' כתיב (ויקרא שם), ולכן שנים שעשוהו - כגון זה דהאחד עושה הכל מכח אחר, ומתייחס המעשה משום הכי לשניהם, לזה מפאת העשיה ולזה מפאת הכח, אין לחייב לא את זה ולא את זה. ולכן מיסתבר למידרש מיעוטא ד'בעשותה' דממעט שנים שעשוהו - אשנים שעשוהו דכהאי גוונא, היינו יחיד שעשה בהוראת בית דין, דזה מיסתבר טפי למיפטר משנים שעשוהו בפועל ממש - בזה אינו יכול וזה אינו יכול.

ואולם מלשון הגמרא כאן, מיסתבר לי טפי דהכוונה כהך דיבמות (קו), 'וירקה' (דברים כה, ט) - מעצמה בעיני, עיין שם היטב. והכא נמי 'בעשותה' - מעצמה בעיני, ולא שיעשה על ידי בית דין בהוראתם. ועיין עוד בבא מציעא (לו), כל שבועה שהדיינים משיבין אותה - אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי, שנאמר (ויקרא ה, ד) 'נפש כי תשבע' - מעצמה. והוא גם כן כהך דכאן, דדרשנין 'בעשותה' - מעצמה, ולא על ידי בית דין. ועיין עוד דוגמא בבא קמא (לט), 'כי יגח' (שמות כא, כח) - ולא שיעשוהו. והכא נמי דרשנין 'בעשותה' - ולא שיעשוהו בית דין על ידי הוראה.

וגוף הך דבליה אחת מתקלקלת צורת המאכל, עיין דוגמא ברש"י סנהדרין (ע. ד"ה ובכל) דכתב: משעבר לילה אחת מפגי טעמו כו'.

נתינת טעם בדברים הטעונים 'למשחה'

בתוספות (עו. ד"ה בת) כתבו: ויש לדקדק, דסוף לילה לבד אינו גורם, אלא כולו, מדהצריך הכתוב (ראה ויקרא ו, כא) שבירה בכלי חרס, מריקה ושטיפה בכלי נחשת אחרי בישול חטאת, למאן דאמר (לעיל עה:) נותן טעם לפגם מותר, ואמאי, הלא מותר לבשל בו לכתחלה אחר עמוד השחר.

עיין ריב"א על התורה פרשת צו (ד"ה כל) דכתב: 'וכלי חרס אשר תבשל בו ישר' (שם ו, כא), תימא, הרי נותן טעם לפגם מותר (ראה לעיל סח:). ותיריך **רבינו תם**, שבבבדקשים 'למשחה' (במדבר יח, ח) לשון ריבוי, לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים (פסוק טו.), בלא שום נתינת טעם בעולם, עכ"ל.

ולפי זה גם בבישול חולין בקדירה, יהיה אסור לבשל בו קדשים למחר, משום 'למשחה' לגדולה, וכן יהיה אסור לבשל בו זרוע ולחיים וקובה, דיש בהם גם כן חיוב 'למשחה' לגדולה, כמבואר בחולין (קלב:).

ולמאן דאמר (כאן עו.) דגם קדירה בת יומא מפגם פגימא, יהיה אסור לבשל קדשים בלי מריקה ושטיפה - אפילו בבישול בקדירה בו ביום. וכן יהיה אסור לבשל זרוע ולחיים כו' זולת על ידי מריקה ושטיפה, או בקדירה שלא בישולו בה מעולם - ואפילו לא בו ביום, וזה וודאי אינו.

הוריות

מדוע לא החשיבו את רבי יהודה בן בבא בכלל 'דאוי להוראה'

בגמרא (ב:) ראו להוראה כו', כגון מאן, אמר רבא, כגון שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא.

עיין תוספתא תרומות (פ"ה ה"א), אמר רבי יהודה בן בבא, אחד מן הראויין להוראה כו'. ואולי רבי יהודה בן בבא לא היה תלמיד, ואי אפשר לאוקמי ליתלמי' דמתניתין ברבי יהודה בן בבא.

אולם אם לא היה תלמיד - לא היה ליה למימר אחד מן הראויין להוראה, דפשיטא דהיה ראוי להוראה, ולשון זה שייך רק על תלמיד, לומר דאף שהיה עדיין תלמיד ומן הלמידין לפני חכמים, מכל מקום כבר היה ראוי להוראה. וכן משמע קצת מאי דאמר שם עוד, ולא עוד אלא שבית דין צריכין למנות על כולם כו', ומשמע דהוא היה תלמיד יושב לפני בית דין וראוי להוראה, ממש כשמעון בן עזאי ושמעון בן זומא דכאן, ואמר דראוי שיהיו הבית דין נמנין כו'.

הטעם שממעטים יחיד שעשה בהוראת בית דין ולא זה אינו יכול וזה אינו יכול

בגמרא (ב:) דתניא 'אם נפש אחת תחטא בשגגה בעשותה' (ויקרא ד, כז) כו', העושה מפי עצמו - חייב, בהוראת בית דין - פטור.

עיין מה שכתבתי על הגליון שבת (צג. ד"ה וחד), וקצאתי שם במובן, וכונתו, דזה אינו יכול וזה אינו

הקדים טבילה להגעלה - פלוגתא
אם שינוי סדר מעכב

הנה התוספות במנחות (לח.) ואם הקדים תכלת ללבן (יצא) חידשו כלל בהא דבדאורייתא אין לחלק בין לכתחלה לדיעבד (ראה תוספות גיטין ג: ד"ה וכו'), וז"ל: תימא, כיון דמקרא הוא דדרשינן (מנחות לח:) דלבן ברישא, נימא דמעכב, הא לא בעינן שינה הכתוב לעכב אלא בקדשים. ויש לומר, דלית לן למימר דאסדר לבד יקפיד הכתוב לעכב, כמו גבי חליצה דאם הקדים רקיקה לחליצה מה שעשה עשוי (יבמות קה:), ואף על גב דכתב 'ככה' (דברים כה, ט) - עיכובא לא קאי אלא אחסרון מעשה (שם קד:), עכ"ל.

והנה בסוגיין (עה:) תני בברייתא, דכלים הנלקחים מעכו"ם שנשתמשו בהן חמין - מגעילין ומטבילין, ונשתמשו בהן באור - מלבגן ומטבילין וכו'. ועיין **בר"ן** (לט: מדפי הר"ף ד"ה ת"ר) שהביא בשם **הראב"ד** (עה: ד"ה מדיחין) דהכי דייק לישנא דקרא, דכתיב (במדבר לא, כג) 'תעבירו באש' - דהיינו ליבון, ובתר הכי 'וטוהו' - דהיינו טבילה, עיין שם. ובדיעבד אם הקדים טבילה להגעלה וליבון, יש כאן מחלוקת **הראשונים ז"ל** אי מהני, עיין כאן היטב בראשונים (תוספות ד"ה מגעילין; רמב"ן ד"ה מקדחני). ואם כן יש לומר דפלוגתא זו תליא אי שינוי הסדר מעכב או לא, ובאתי רק להעיר.

מהו 'עיבור צורה' - לינת לילה
או מה שנעשין נותר

בגמרא (עה:), לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא. ובתוספות (עו. ד"ה בת) כתבו: פירש בקונטרס (ד"ה בת), שבשל בה עובד כוכבים היום, אבל אם בישל בה אתמול כבר הופג טעמו בלינת לילה. משמע לפירוש, דלינת לילה פוגמת, ולא בעינן מעת לעת. וכן פירש רבינו תם דלינת לילה פוגמת וכו', וזכר לדבר, דלינת לילה מיקרי עבור צורה (ראה רש"י פסחים עג: ד"ה תעבור), והוי דברים קל וחומר, אם אוכל שהוא בעין מעבר צורתו בלילה, כל שכן איסור הנבלע בקדירה וכו'.

ועיין תוספות פסחים (טו. ד"ה ולד), דמסופקין דעיבור צורה דקדשים (ראה פסחים לד:) אינו כלל בלינת לילה, רק הַעֲשׂוֹתָם נותר היא היא עיבור צורתם, ובשלמים הוי עיבור צורה שלהם רק בשני ימים ולילה אחד לכל הפחות (ראה זבחים נה:), ומאי דקרינן ליה 'עיבור צורה', יש לומר הכוונה, עיבור צורת הכשרים, דמה דנעשה נותר ונפסל בנותר ועבר צורת הכשרי - קרינן ליה 'עיבור צורה'. עיין דוגמתו מנחות (מו:), מאי 'תעובר צורתן' נמי דקתני - צורת הקרבנות, עיין שם היטב.

ואולם בתוספות מנחות (נ: ד"ה אפילו) משמע, דנותר דשלמים גופיה, מה דנפסל אור לשלישי ואינו נשרף עד הבוקר (ראה פסחים ג:), עניינו משום דהצריכה תורה לעניין השריפה עיבור צורה. וצריך לומר, דכל זמן שהוא כשר אין צורתו מתקלקלת בלינת הלילה, או דהצריכה תורה לעניין השריפה קלוקל הצורה אחרי הַפְסָלוֹ, דכל לילה ולילה הוא מתקלקל שנית ביותר. ועיין שבועות (יא:), שאני קטורת הואיל וצורתו כל השנה כולה, ופירש רש"י (ד"ה הואיל) דהואיל ואין מראיתו מתקלקל לכן אין נפסל בלינה, ומבואר דפסול לינה מפאת קלוקל הצורה, ואין כאן מקום להאריך.

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושד בעולם העליון"
(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com